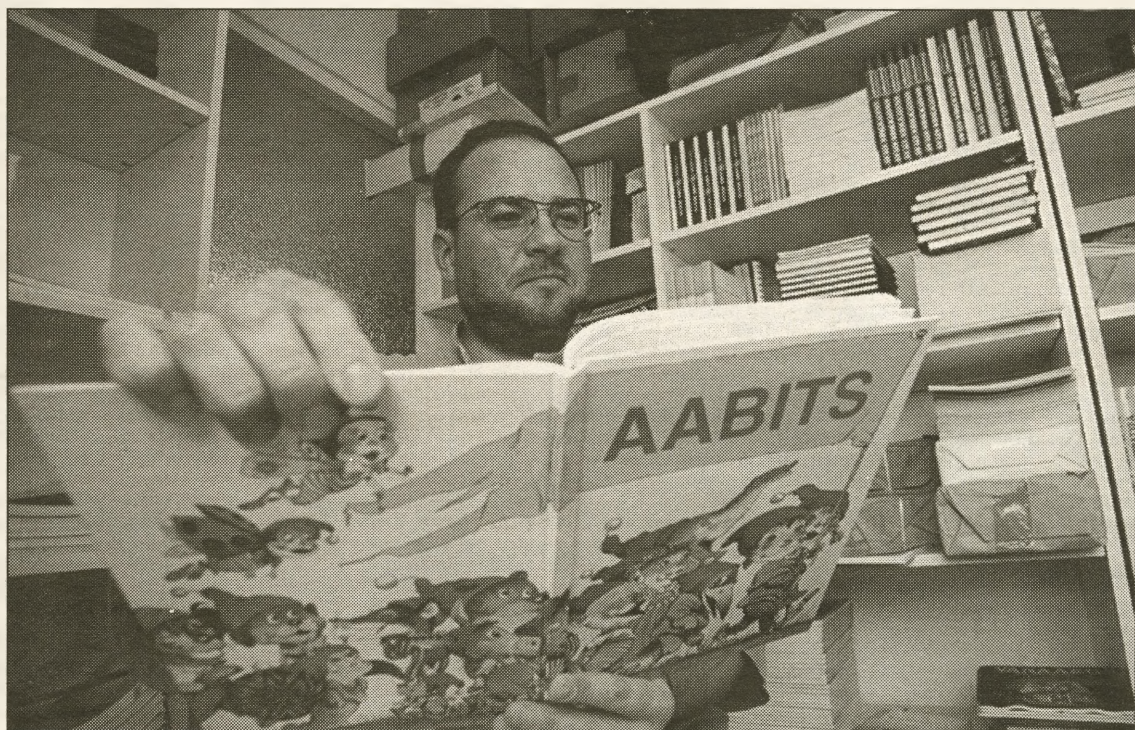

Kirjastuse Avita peatoimetaja Aivar Leštšinski sõnul on suur probleem Eesti hariduselus koolieelse hariduse kava puudumine. foto Priit Simson

Kuidas õpik lapseni jõuab

Aastatetagused, valdavalt tõlgitud, kehval paberil ja umbmääraste värvide või sootuks must-valged õpikud on tänaseks välja vahetanud suuremalt jaolt kodumaiste autorite lapsesõbralikumad õpikud.

Kaks Eesti suuremat õpikutele spetsialiseerunud kirjastust on Avita ja Valgusest välja kasvanud Koolibri. Vähemal määral "tegi-jad" on Tea, Virgela, Valgus, Mathema ja Loodusfoto.

Turumajandus ja haridusreform tähendab Eesti hariduselus seda, et koolidel on võimalus ise õpikuid valida. Otsuse, missugust õpikut eelistada, teevad enamasti kooliraamatukogude juhatajad koos aineõpetajate ja õppealajuhatajatega. Valitud õpikute kvaliteedi ja vastavuse ainekavadele garanteerib haridusministeeriumi kinnitus. Ilma kinnituseeta õpikut ei tohi koolid riigi raha eest osta.

Kahe suure – Avita ja Koolibri – konkurentsi kirjastused küll tunnistavad, kuid peavad seda tervistavaks ja normaalseks.

Haridusreformiga on kindlaks määratud, mis õpikuid ja mis klassile koolid mingil aastal vajavad. Kirjastuste asi on septembriks raamat kaante vahele saada.

Kui kirjastused on valiku teinud, hakatakse otsima potentiaalse õpiku autoreid. Avita peatoimetaja Aivar Leštšinski sõnul on autoriteks peamiselt juba staažikad õpikukirjutajad, kellel on hulgaliselt kogemusi, kuid ka aastast aastasse korduvaid stampe.

Teise autorite grupi moodustavad tegevõpetajad, kelle osa on kirjastajate hinnangul paraku kahtsusväärselt väike.

Autori leidmine ei tähenda veel seda, et õpik sama hästi kui käes oleks. Eelnevalt pannakse vastavalt ainekavale paika õpiku raamistik ja peatükkide kava. Juba selle töö juures on oluline osa toimetajal. Seejärel koostab kirjastus kataloogi, mille saadab tutvumiseks koolidesse.

Pelk kataloogitutvustus ei ütle aga koolidele ja õpetajatele tulevase õpiku omaduste kohta kuigi palju. Õpikute paremaks tutvusta-

miseks korraldavad kirjastajad õpetajatele kursusi. Kursustel juba selgub koolide huvi ühe või teise õpiku vastu.

Pärast käsikirja valmimist ei viida õpikut mitte trükki, vaid algab selle sisuline ja keeleline toimetamine. Toimetajad teevad oma parandusettepanekud, paluvad ebaõnnestunud osad ümber kirjutada või on mõnikord sunnitud ise suure osa käsikirjast ümber töötama. Kõik muudatused ja täiendused vaieldakse autoritega läbi ning alles pärast kolmandat lugemist on tekst valmis küljendamiseks. Paralleelselt otsitakse ja joonistatakse illustratsioone. Toimetamise ajal viiakse käsikiri haridusministeeriumi ainenõukogusse. Enne seda veel otsitakse retsensendid, kes peavad olema võimalikult objektiivsed. Ainenõukogu loeb läbi käsikirja ja retsensioonid ning otsustab õpiku saatuse.

Kadalipu läbinud käsikirja vaatavad veel kord üle sisutoimetajad ja keeleteimetajad; tehakse viimased parandused ja siis läheb õpik lõpuks trükki. Tavatingimustes kulub selleks 2-3 aastat, praegu on kirjastajad sunnitud hakkama saama 1 aastaga. See ongi üks peamisi põhjusi, miks üks või teine raamat-töövihik hilinemisega kooli jõuab.

Ideaaljuhul on augusti keskpaigaks tiraaž valmis ja septembriks õpik koolides.

Nii Avita kui ka Koolibri pea-

vad ühe keskmise õpiku keskmiseks tiraažiks 7000, mõõndes siiski, et see võib suuresti kõikuda, ulatudes 2000-st 20 000-ni. Igatahes on käive piisavalt suur, et kindlustada kirjastusele äraelamist. Probleemid tekivad siis, kui mõni kool venitab õpikute eest maksimise või ei taha sootuks maksta.

Ühe õpiku füüsiline eluiga on ligikaudu neli aastat. Tegelikult teevad kirjastused uusi tiraaže ka vahepeal, kui tellimusi tuleb. Avita peatoimetaja hinnangul peaks üks õpik "moraalselt" vastu pidama vähemalt kaks kordustrükki. Vahepealseid parandusi ja täiendusi loomulikult tehakse, kuid midagi kardinaalselt muutma ei hakata.

Kirjastused kurdavad õpetajate passiivsust, nad ootavad suuremat vastukaja pärast õpiku ilmumist. Aga oluliseks peavad kirjastused ka tegevõpetajate konkreetseid viiteid: mis hästi, mis halvasti ja kuidas saaks parimini.

Liivalaia gümnaasiumi õpilane Maarja (17) on uuemate õpikute väljanägemisega üldiselt rahul. Enim tekitab probleeme õpikute arusaadavus. Maarja hinnangul on raamatul tihtipeale ilus välimus, kuid raskepärastelt vormistatud sisu. Rohkem sooviks ta näha ka olulisemate kohtade väljavõtteid rasvases kirjas või kasti sees.

AARNE SEPPEL